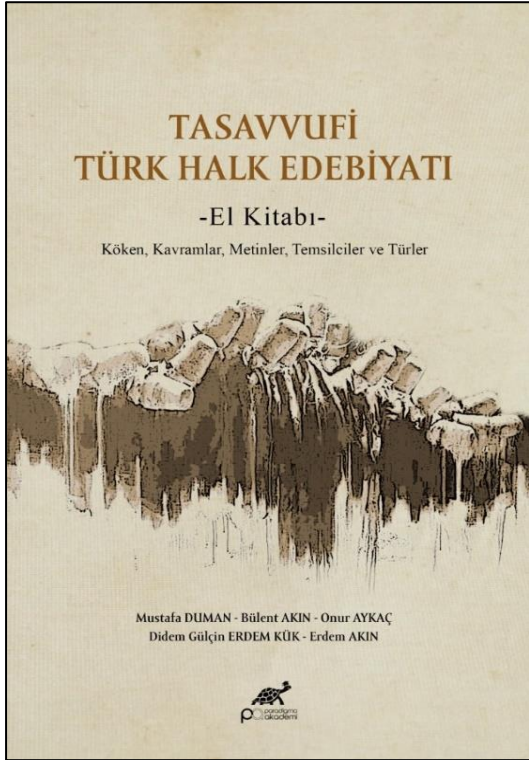

DUMAN, Mustafa-AKIN, Bülent-AYKAÇ, Onur-ERDEM KÜK, Didem Gülçin-AKIN, Erdem (2024). *Tasavvufi Türk Halk Edebiyatı El Kitabı (Köken, Kavramlar, Metinler, Temsilciler ve Türler)*. Çanakkale: Paradigma Akademi

Şeyda KARAKAŞ
ORCID: 0009-0009-7321-7925

DOI:10.5281/zenodo.18010566

Mustafa Duman, Bülent Akın, Onur Aykaç, Didem Gülçin Erdem Kük ve Erdem Akın tarafından kaleme alınan *Tasavvufi Türk Halk Edebiyatı El Kitabı (Köken, Kavramlar, Metinler, Temsilciler ve Türler)* adlı eser Aralık 2024'te okurlarla buluştu. Paradigma Akademi Yayınları tarafından yayımlanan, 16x23,5 cm boyutlarındaki eser, toplam 376 sayfadan oluşmaktadır. Eserin dış tasarımına bakıldığında ön kapağın üst kısmında başlık, hemen altında yazarların adları yer almaktadır. Kapağın orta kısmında bulunan görselde tasavvufi önemli bir konuma sahip olan dervişlerin, tasavvufun derin ve mistik anlam dünyasına uygun tevazu ve teslimiyetle eğilmiş duruşları yer almaktadır. Görsele daha dikkatli baktığımızda, bütününde bir “dağ” figürü olduğunu da görmekteyiz. Kapak görselinde dağ şeklinde vurgulanan bu ince detay, tasavvufi insanın maneviyatını oluşturan ruhsal

yolculuğunda aşılması gereken zor ve yüksek bir merhale olarak karşımıza çıkmaktadır. Arka kapakta ise eserin muhtevası, amacı, akademik ve genel okura rehberliğine dair hususlar vurgulanmıştır. Yine arka kapakta kitap adının hemen sonunda yer alan kandil görseli, tasavvufun engin anlam dünyasıyla buluşup tasavvufi Türk halk edebiyatını öğretmek ve öğrenmek noktasında bu eserin okurlarına ışık olacağına gönderme yapan anlamlı bir simgedir.

İlgili Yazar: Şeyda KARAKAŞ
Ünvan: Yüksek Lisans Öğrencisi
Kurum Bilgileri: Karamanoğlu Mehmetbey
Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve
Edebiyatı ABD.
E- mail: karakasseyda703@gmail.com

Başvuru Tarihi/Received: 03.11.2025
Kabul Tarihi/Accepted: 20.11.2025

Kitabın kapağını açtığımızda künye kısmının ardından “Ön Söz” (s. I-VI) gelmektedir. “Ön Söz”de insanoğlunun en eski dönemlerden bu yana “kutsal”la ilişkisinden, bilgiye ve hakikate ulaşma çabasında varoluşsal sorgunun öneminden bahsedilmektedir. Tasavvufun toplumsal açıdan üstlendiği rolü ve önemi, Türk kültür tarihindeki konumu, kullandığı dili ve Türk edebiyatında müstakil bir alan hâline gelişindeki tarihsel süreci kısaca açıklanmıştır. Devamında kitabın bölümleri tanıtılmıştır. “Ön Söz”ü bitirmeden hem en önce yer alan şu satırlar ise eserdeki dil ve anlatım hususiyetleri hakkında fazlasıyla bilgi vermektedir: “Bu kitap, tasavvufu ve tasavvufi Türk halk edebiyatını, deyimini tam manasıyla ‘efradını cami ağıyarını mani’ şekilde ve ilgili herkesin anlayabileceği seviyede izah etme fikri etrafında ortaya çıkan bir projenin ürünüdür.” Bu cümle, kitabın sonraki sayfalarında en karışık tasavvufi kavramların dahi sade bir dille izah edilmiş olmasının sebebini açıklığa kavuşturmaktadır. “Ön Söz”ü takip eden “İçindekiler” kısmı (s. VII-IX) ise eserin olduğu dört ana bölümü ve alt başlıklarını tanıtmaktadır.

Eserin her bir bölümüne bölüm adının ve açık bir kapı görselinin bulunduğu bir sayfayla başlanması, yine bu sayfada o bölüme dair uygun beyitlerin yer alması başka önemli bir detay olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle hem eserin dört bölümden oluşması hem de her bölümüm başlangıcında bir kapı görselinin yer alması tesadüf değildir. Bu tavır, tasavvufta maneviyatı yükseltmeye yönelik içsel seyir ve dönüşüm sürecinin ifadesi olarak “dört kapı kırk makam” kavramına bir atıf niteliğindedir.

Eserin birinci bölümü “Tasavvufun Kökeni ve Tasavvufi Türk Halk Edebiyatının Oluşumu” (s. 1-75) adını taşımaktadır. Burada erken dönem mistik düşüncelerden İslâm felsefesine uzanan süreç, tasavvufun ortaya çıkışı, kurumsallaşması ve Türk kültür muhitinde yayılması, mistisizm-tasavvuf ilişkisi gibi konular detaylı olarak ele alındıktan sonra tasavvufi Türk halk edebiyatı çalışmalarının tarihçesi anlatılmıştır. Bu bölümün öne çıkan tarafı, tasavvufu anlatmaya başlamadan önce ayrıntılı bir felsefi arka plan sunması ve İslam tasavvufundan önce var olan felsefi görüşleri bir silsile hâlinde vermesidir.

“Tasavvufta Temel Kavramlar, Şiir Örnekleri ve Tahliller” adını taşıyan ikinci bölümde (s. 77-183) tasavvufun temel kavramları örnekler eşliğinde izah edilmiştir. Söz konusu kavramlar sırasıyla “züht”, “bâtın ve zahir”, “vahdet ve vahdetivücut”, “rint, abdal, sufi, derviş”, “âbit, zahit, sofu, hoca”, “nefis”, “çile”, “seyrüsülûk”, “dört kapı kırk makam”, “don değiştirme”, “devir ve devir nazariyesi”, “miraç”, “nübüvvet ve velayet”, “bade, meyhane, saki, sarhoş olmak” ve “gönül”den oluşmaktadır. Kavramların tanımları, tasavvuf kültüründeki yerleri, *Kur’an*’da geçip geçmedikleri, diğer tasavvufi kavramlarla olan anlam ilişkileri vs. detaylı olarak ele alınmış; bu kavramların anlam derinliği birçok şiir örneğiyle desteklenmiştir. Eser, bu şiirler vasıtasıyla kavramların tasavvufi Türk halk edebiyatına yansımaları görme ve tasavvufun mistik havasını deneyimleme imkânı vermektedir.

Üçüncü bölüme geldiğimizde “Tasavvufi Türk Halk Edebiyatının Önemli Temsilcileri ve Şiirlerinden Örnekler” (s. 185-327) başlığıyla karşılaşmaktayız. Adından da anlaşılacağı gibi bu bölüm, tasavvufi Türk halk edebiyatının önde gelen temsilcilerine ve onlardan seçilen örneklerle ayrılmıştır. Bahsi geçen mutasavvıflar sırasıyla şu isimlerden oluşmaktadır: Ahmed Yesevi, Hacı Bektaş Veli, Mevlana, Yunus Emre,

İmamüddin Seyyid Nesimi, Abdal Musa, Hacı Bayram Veli, Kaygusuz Abdal, Eşrefoğlu Rumi, Dede Ömer Ruşeni, İbrahim Gülşeni, Şah İsmail Hatayi, Aziz Mahmud Hüdayi, Pir Sultan Abdal, Ümmi Sinan, Kul Himmet, Sunullah Gaybi, Niyazi-i Mısırî, Virani, Erzurumlu İbrahim Hakkı, Dertli, Erzurumlu Emrah, Sümmani, Harabi, Sıtkı Baba ve Davut Sulari. Seçilen isimler tasavvufî Türk halk edebiyatına yön veren ve kültürel mirasımızda yer edinmiş mutasavvıflar olup onların hayatları, eserleri ve şiirlerinden örnekler hayli hacimli olan bu bölümü ortaya çıkarmıştır. Ayrıca eserde yer alan menkıbeler, manevi dünyamıza zenginlik katarken mutasavvıfların manevi yolculuklarını hissetmemiz ve anlamamız açısından da önemlidir. Eser bu bölümde okuru hem mutasavvıfların edebî şahsiyetleri hem de düşünce ve tasavvufî dünyalarıyla buluşturmaktadır.

Eserin son bölümü “Tasavvufî Türk Halk Edebiyatında Türler ve Şiir Örnekleri” (s. 329-376) adını taşımaktadır. Burada ilk olarak mutasavvıfların edebiyatın ve sanatın gücünden nasıl istifade ettikleri, tasavvufî Türk halk edebiyatındaki türlerin nasıl oluştuğu gibi hususlara değinilmiş; ardından önemli tasavvufî türler örnekler eşliğinde anlatılmıştır. Söz konusu türler kullanım yaygınlıklarına göre sıralanmış, her türe ait örnek şiirler titizlikle seçilmiştir. Bu bölümde ele alınan tasavvufî Türk halk edebiyatı türleri sırasıyla şunlardır: ilahi (nefes-âyin-tapuğ-durak-cumhur), tevhit, münacat, naat, şathiyye, devriyye, deyiş (deme, nefes), methiyye, nutuk, miraciyye, hikmet, nevrüziyye, maktel ve mersiye, gülbank, duaz, menkıbe. Arkasından gelen “Diğer Türler” başlığı altında ise şiir örneklerine yer verilmeden “dolapname, tarikatname-erkanname, medetname-şefaatiname, hilye, nasihatname-pendname, hicretname, mevlid, vücudname, buyruk” türleri anlatılmıştır.

Görüldüğü gibi eser, alanında uzman bir ekip tarafından hazırlanan uzun ve titiz bir çalışmanın ürünüdür. Okurlarına tasavvufî Türk halk edebiyatını kapsamlı, sistemli ve anlaşılır bir anlatımla açıklama kaygısının bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Tasavvufun derin anlam dünyasını keşfetmek ve Türk edebiyatının tasavvufla olan ilişkisini tarihsel süreç içinde görmek isteyen okurlar için rehber niteliğini taşımaktadır. Ayrıca tasavvufî Türk halk edebiyatını öğretmek isteyen akademisyenler için de hem bir başvuru kitabı hem de bir ders kitabı hüviyetindedir.